

Falend onderwijsbeleid: we staan erbij en kijken ernaar

Ilse Zeemeijer, 7 mei 2021 in het FD, het Financieel Dagblad

De pijnlijke conclusies over het Nederlandse onderwijs stapelen zich op: van slechte lees- en rekenprestaties tot toenemende kansenongelijkheid. Hoe kan dat? Redacteur Ilse Zeemeijer maakt na zes jaar onderwijs- en innovatieverslaggeving de balans op.

In het kort

Veel problemen in het onderwijs zijn al jaren bekend of voorspeld. Desondanks nemen de leerprestaties af en de ongelijkheid toe.

Het lerarentekort is intussen 'een nationale ramp', de politiek onderneemt te weinig actie. Lichtpuntje vormen de €8,5 mrd die het ministerie van Onderwijs vanwege de coronacrisis kreeg. Wéér een nieuwe campus, valley, innovatiehub of proeftuin. Toen ik zes jaar geleden startte als redacteur innovatie stroomde mijn mailbox over met initiatieven om de economie 'aan te jagen'. Vaak ging het om opgeknapte bedrijventerreinen voor start-ups die afhankelijk waren van subsidie, maar dat deed niets aan de ambities af. Ondernemers en politici probeerden zelfs Elon Musk naar het Nederlandse 'purpose-driven, people-powered ecosystem' te halen.

Als redacteur onderwijs kreeg ik een heel andere kant van Nederland te zien. Het kersverse kabinet-Rutte III lag in 2017 op ramkoers met basisschoolleraars, die met stakingen en demonstraties betere arbeidsvoorwaarden eisten. 'We zitten op een kantelpunt', aldus initiatiefnemer en leerkracht Jan van de Ven. 'Of fiks investeren, of het onderwijs verder laten afglijden. Dit gaat iedereen aan. Slecht basisonderwijs werkt negatief door op de hele maatschappij.'

De stakingen zijn het startschot geweest van een roerige periode in het onderwijs, met de coronacrisis als grillig dieptepunt. Een overzicht van de vijf pijnlijkste kwesties en een hoopvol lichtpunt(je).

1. Kansenongelijkheid

Kinderen kunnen nog even slim zijn, ze krijgen op school niet dezelfde kansen. Deze realiteit is pijnlijk, maar niet nieuw: al in 2016 waarschuwde de Onderwijsinspectie dat kinderen van laagopgeleide ouders een steeds lager schooladvies krijgen in groep 8, ook al presteren ze even goed als kinderen met hoogopgeleide ouders. Dit komt onder meer door lage verwachtingen van docenten.

Anno 2021 waarschuwt de Onderwijsinspectie opnieuw dat de kansenongelijkheid toeneemt, omdat leerlingen door de coronacrisis extra afhankelijk zijn van de hulp die ze thuis krijgen. Doordat de eindtoets vorig schooljaar is geschrapt, liepen naar schatting 14.000 kinderen een hoger advies mis. Vooral leerlingen met een migratieachtergrond, kinderen uit gezinnen met laagopgeleide ouders of een laag inkomen zijn daarvan de dupe.

2. Dalende prestaties

Maar Nederland doet het internationaal toch helemaal niet zo slecht? Helaas. De afgelopen vijftien jaar zijn de prestaties van leerlingen langzaam gedaald of gelijk gebleven, terwijl de

prestaties in vrijwel alle andere landen zijn gestegen, constateerde de Inspectie in 2018. Nederland behoort daardoor niet meer tot de internationale top.

Het resultaat is dat 24% van de vijftienjarigen onvoldoende kan lezen en het risico loopt op laaggeletterdheid. Zij hebben moeite om een bijsluiter van een medicijn te begrijpen of een formulier van de gemeente in te vullen. De prestaties in groep 8 zijn ook weinig opbeurend: al voor de coronacrisis haalden gemiddeld zes kinderen per klas het basisniveau van schrijven niet. Met rekenen haalt slechts een derde het streefniveau, terwijl dit 65% zou moeten zijn.

Sommige onderwijsbestuurders vinden de nadruk op taal en rekenen ouderwets. Het gaat tegenwoordig toch om '21ste-eeuwse vaardigheden'? Volgens hoogleraar Rolf van der Velden is deze denkwijze 'een van de hardnekkigste misverstanden in het onderwijs', zei hij eerder in het FD. 'Een inhoudelijke basis is de beste manier om jongeren voor te bereiden op de veranderingen in hun vak. Google is prachtig, maar je hebt kennis nodig om te weten waar je kennis moet halen.'

3. Grote verschillen tussen scholen

Wat ook maar niet went: het maakt nogal uit op welke school je zit. Zo kunnen de prestaties van leerlingen in groep 8 op vergelijkbare basisscholen in dezelfde wijk soms wel een of twee onderwijsniveaus schelen, blijkt uit onderzoek. In het voortgezet onderwijs lopen de verschillen nog meer uiteen. Dit komt vooral omdat de kwaliteit van de leraren en de lesstof per school anders is.

Schokkend is ook dat 11% van de schoolbesturen in het primair onderwijs een of meer scholen heeft die al acht jaar onvoldoende presteren. Volgens de Onderwijsinspectie - die zegt niets te kunnen doen - raakt dit ongeveer 35.000 kinderen, vooral uit gezinnen met een 'lage sociaaleconomische status'.

4. Lerarentekort

Goed onderwijs begint met een goede leerkracht. Maar die zijn er te weinig. Hoewel de coronacrisis het lerarentekort naar de achtergrond drukt, blijft deze kwestie actueel. Want wat is de effectiefste manier om leerachterstanden weg te werken? Juist, een goede leraar.

Het archief over het lerarentekort is confronterend. Rasbestuurder Alexander Rinnooy Kan waarschuwde in 2007 al dat scholen in de problemen gaan komen omdat veel leraren met pensioen gaan. Hij voorspelde een 'dramatisch kwantitatief tekort aan kwalitatief goede leraren'. Zijn advies: maak werk van (1) een betere beloning, (2) een sterker beroep met regelmatige bijscholing en (3) een professionelere school. Deze punten zijn nog altijd niet in orde.

Het lerarentekort krijgt inmiddels het stempel van 'nationale ramp'. Op scholen met veel kwetsbare leerlingen is het tekort soms wel drie keer zo groot als op andere scholen. Noodplannen maken het mogelijk om onbevoegden voor de klas te zetten, groepen samen te voegen en soms zelfs klassen naar huis te sturen. 'Daarmee zijn de onderwijskwaliteit en prestaties van leerlingen in het geding', waarschuwt de Onderwijsraad in een brief aan de kabinetsinformatuur.

5. Veel praten, weinig actie

Vrijwel alle rapporten over de problemen in het onderwijs concluderen dat het onderwijsbeleid te versnipperd is en dat 'landelijke regie' ontbreekt. Ook de wetenschappelijke onderbouwing en het

draagvlak is vaak niet op orde, een probleem dat oud-minister van Financiën Jeroen Dijsselbloem al in 2008 heeft aangekaart.

De aanpak van het lerarentekort door Rutte III is een typisch voorbeeld. Omdat dit probleem niet in het regeerakkoord voorkomt en het ministerie van Onderwijs te veel ad-hocmaatregelen neemt, stuurt de Onderwijsraad in 2018 voor het eerst in zijn historie een brandbrief. De onafhankelijke adviseur wil dat de ministers een taskforce starten die werkt aan oplossingen voor de korte en lange termijn. Want, benadrukt de raad: 'De jeugd lijkt vergeten.'

Onderwijsminister Arie Slob vindt een taskforce niet nodig, maar start wel een 'landelijke tafel lerarentekort'. Meer dan tien partijen uit de onderwijspolder, van vakbond tot universiteitskoepel, gaan werken aan 'knelpunten'. De belangrijkste wapenfeiten in mei 2020: een subsidieregeling die verdeeld is over 67 regio's, een convenant over het omscholen van mensen uit de financiële sector, een 'imagocampagne' en een website met informatie over werken in het onderwijs.

Slob stelt ook een 'onafhankelijk aanjager' aan, oud-bestuursvoorzitter van de AFM en leraar in opleiding Merel van Vroonhoven. Zij concludeert in juli 2020 dat de maatregelen onvoldoende zijn en dat de aanpak van het lerarentekort veel te versnipperd en vrijblijvend is. Een van de aanbevelingen is het instellen van een taskforce.

Het kabinet zegt een taskforce toe en bespreekt de bevindingen in november tijdens een 'digitale heisessie' met zeventien onderwijspartijen. Het resultaat: er komt een actieplan. Dit document volgt in april 2021 en is een grote deceptie. Zo pleiten onderwijsbestuurders voor 'een integrale aanpak' met 'als belangrijkste pijlers een beroepsbeeld van de leraar, een raamplan voor het opleiden van leraren en een landelijk dekkend netwerk van circa zeven educatieve regio's gericht op duurzame en kwalitatieve ontwikkeling van het leraarschap.'

Als klap op de vuurpijl stellen de bestuurders 'een landelijke regiegroep' voor die het actieplan verder gaat uitwerken. 'Het is vervolgens aan het nieuwe kabinet om een besluit te nemen', aldus een woordvoerder van het ministerie.

6. Lichtpunt(je)

De aanpak van het lerarentekort laat zien hoe moeilijk het is om het onderwijs in de praktijk te verbeteren. Uiteraard zijn er allerlei nuances aan te brengen en gaan er ook dingen wel goed. Feit blijft dat scholen eigenlijk al jaren niet aan twee basale opdrachten kunnen voldoen: elke leerling verlaat het onderwijs geletterd en gecijferd en elke leerling krijgt gelijke kansen. Het lijkt alsof iedereen dat normaal is gaan vinden.

Het goede nieuws: na jaren van staken en alarmerende rapporten heeft het ministerie van Onderwijs plotseling €8,5 mrd extra gekregen vanwege de coronacrisis, op voorwaarde dat scholen dit geld aan 'bewezen effectieve' maatregelen gaan uitgeven. Denk bijvoorbeeld aan extra lessen tijdens schooltijd, die kinderen sprongen vooruit kunnen helpen.

Op het miljardenplan is veel kritiek, vooral omdat het de structurele problemen zoals het lerarentekort niet adresseert. Toch is het winst dat wetenschappers scholen en het ministerie veel actiever gaan helpen, want er is zoveel onderzoek beschikbaar over wat werkt. Het is nu aan het nieuwe kabinet en de Tweede Kamer om te voorkomen dat het onderwijsbeleid over vier jaar weer eindigt in een deceptie.